యువపాశం

ఫలించబోని ఆశలతో ఎగిరిపడతాడు యువకుడు; జరగని అనుభవాలని స్మరించుకొని చతికిలబడతాడు వృద్ధుడు. ప్రస్తుతంలో సజీవుడై సంచరించడం వొక్క నడివయస్కుడికే సాధ్యం.... అనుకుంటూ తాత్కాలికంగా సంబరపడినా.

నారాయణస్వామి నడివయస్సుతో పూర్తిగా సమాధానం కుదుర్చుకోలేదు. తన ముప్ఫయ్యోఏట, నలభయి దాటింతర్వాత నడివయస్సనుకునేవాడు. నలభయి పూర్తయ్యాక, నలభయి అయిదు దాటనీ చూద్దాం అనుకునేవాడు. ఇప్పుడు నలభయి ఏడు, యాభై రావాలిగా... ఇంకా మరో మూడేళ్ళు గడువుందిలే, అనుకుంటున్నాడు. ఇందిర తనకంటె ఏడేళ్ళు చిన్న... సన్నగా, పొడుగ్గా, "కడ్డీ శరీరం... అనవసరమైన మాంసం, కండ వొంటిమీద కనబడదు. జుట్టులో అక్కడక్కడ తెల్ల వెండ్రుకలు, తలంటు పోసుకున్నాక మరీ కొట్టొచ్చినట్లు కనబడినా.... సవరం జోడించి మెలితిప్ప కడితే, తన జుట్టు విషయం మర్చిపోవచ్చు. ఆమె కళ్ళల్లో పెండ్లినాడున్న తలుకు కాస్త తగ్గినా, ఆ తగ్గుదల దైన్యంగా పరిణమించింది. వక్షంలో బిగి, నడుంపై నునుపు ఇప్పుడు లేవు. నిజమే; ఆధునిక పరికరాలు, సరైన వస్త్రధారణ తెలుసుకుంటే, సౌందర్య భవనం కూలడానికి సిద్ధంగా ఉన్నట్లు సమాజం గ్రహించలేదు. తాము స్వయంగా పెనవేసి, చుట్టి, దాచుకోగల ఇసుక త్రాళ్ళల్లో వార్ధక్యాన్ని వారించడానికి ఉభయులూ చేసే యత్నం ప్రధానమైంది.

నారాయణస్వామి నడివయస్సుతో సమాధానం కుదుర్చుకోలేకపోవడానికి ముఖ్య కారణం సంతానం లేకపోవడం. కూతురికి వివాహంచేసి, అల్లుడ్ని పండగకు ఇంటికి తీసుకొచ్చే సమయం ఏనాడో దాటిపోయినా, తానింకా, ఇందిరను పుట్టింటికి తీసుకెడుతూ, అత్తవారింటికి వెళ్తూ ఉండడమే జరుగుతూంది. స్నేహితుడు రామారావు మూడోవాడు "లా" పూర్తి చేశాడు. బావమరిది పెద్దమ్మాయికి రెండో కాన్పు. వారిని కలుసుకున్నప్పుడూ వారి ఉదంతాలు విన్నప్పుడూ, అతని మనస్సులో ఆవేదన రేగుతుంది నిజమే. కాని ఎప్పుడో సంతానం కలగకపోతారా అన్న ఆశ, మరొక ఇసుక త్రాడుగా మెదుల్తూ ఉంటుంది. అరవై దాటాక సంతానం కలిగినవారెందరో వున్నారు. వారిని గురించి విన్నప్పుడు, నీళ్ళలో కొట్టుకొని పోతున్నవాడికి తాడు అందినట్లు సంబరపడి పోతాడు. కాని ఆ తాటి రెండు మొదళ్ళూ తన చేతిలో ఉన్నట్టు గ్రహించే నిబ్బరం తనలో లేదేమోనని నారాయణస్వామికి తెలిసిరావడం, అతని మానసిక జగత్తులో విషాద పరిణామం.

ఇప్పుడు యీ బస్సులో తన ప్రయాణం అత్తవారింటికే. నాన్న వొంట్లో బాగాలేదు, చూసొస్తానంటే, ఇందిరని వారం క్రితం అత్తవారింట్లో దింపాడు. ఆయనకి నిమ్మళంగా ఉంది. భార్యని తీసుకురావడానికి వెడుతున్నాడు నారాయణస్వామి.

పత్రికలో కుటుంబ నియంత్రణ వారోత్సవాల విశేషాలు చదువుతున్నాడు. అవి చదవడంలో ఒక వింత తృప్తి ఉంది. ఆ గతుకుల రోడ్డులో, ఆ వాసనల మధ్య, ఆ రొద, వూగిసలాటలో కూడా చదివేటట్లు చేసే తపన వుంది. ఆ వార్తలలో, దేశంలో జనాభా పెరిగిపోతూంది, దానికి తట్టుకోగల ఉత్పత్తి లేదు. వ్యాధిగ్రస్థులూ, నిరక్షరాస్యులూ, బీదలూ, భరతమాత భుజాలపై కెక్కికూర్చుంటే, ఆమె భరించాలి. ఆ మంటలలో తానొక సమిధ వెయ్యకపోవడం ఆ బరువుకి మరికొంత బరువు చేర్చకపోవడం తాను దేశానికి చెయ్యగల సేవ. ఇది సమాజం గుర్తించని సేవ అది ప్రయత్న పూర్వకంగా సంక్రమించిన సత్ఫలితం కానందున, దానికి నైతిక విలువలేదని అతనికి తెలుసు. ఆ జిజ్ఞాసలో కొంత విషాదం వుంది.

బస్సు ఆగిపోయింది. జనం దిగారు. డ్రైవర్, కండక్టర్ బస్సులో తిరకాసుని శోధిస్తున్నారు. నట్లు, బోల్టులూ వూడదీశారు. చక్రాన్ని విప్పారు. మధ్యాహ్నం రెండు దాటింది. జోళ్ళ క్రింద కూడా చుర్రున తగుల్తున్నట్లుగా వుంది ఎండలో రోడ్డు కంకర. దూరంగా, నాల్గయిదు కొమ్మలు మిగుల్చుకున్న చెట్ల క్రింద నీడ పథ్యం తిన్న రోగిలా పడివుంది, దాని క్రింద నడిచాడు. జనం బస్సు సర్వీసుపట్ల అసమ్మతిని పంచుకుని వితర్కించుకుంటున్నారు.

"ముందుగా చూసుకోవొద్దూ!"

"నట్టేటో దిగవిడిస్తే ఎట్లా?"

"చుట్టుపక్కల ఏరున్నా బాగుండును. పీక ఎండిపోతోంది."

"మూడు ఫర్లాంగుల్లో వుంది ముప్పారం. అక్కడేదన్నా తినే దానికి దొరుకుతుంది, పద నడుద్దాం."

మీసాల ఆసామీ, మిత్రుడూ నడవడం సాగించారు.

"ముప్పారం" అన్న పేరు వినగానే, నారాయణస్వామి కంఠంలో ఏదో తీగ కదిలి మోగినట్లయింది. బస్సు ప్రయాణంలో ఎన్నోసార్లు వూరుమీదుగా వెళ్ళినా, అతను ఆ వూరు మళ్ళా ఎప్పుడూ చూడలేదు. ఇరవై ఎనిమిదేండ్ల క్రితం, అక్కడ ఒక సంవత్సరం గడిపాడు... నాన్న ఉద్యోగం చేస్తుండగా. అప్పుడు కాలేజీలో చదువుతుండేవాడు. క్రిస్మస్, వేసంగి శెలవులు ఆ వూళ్ళో గడిపాడు. ఇప్పుడు మళ్ళా చూడాలని ఉంది. ఆనాడు జరిగిన ఒక అనుభవం, శరీరంలో రక్తంగా ద్రవించి, ఘనీభవించి, యీ ఎండలో కరిగి, ప్రవహించి, జన్మస్థానం వెదుక్కుంటున్నట్లుగా, అతన్ని ముందుకు తోస్తోంది. నడుచుకుంటూ ఊళ్ళోకి వెళ్ళాడు.

సందులు, వీధులూ కొత్తవిగా కనబడుతున్నాయి. మునిసిపల్ బంగళా ఎదురుగా వున్న సందులో ఒక మట్టరుగుల ఇంట్లో వుండేవారు.

తలంటుపోసుకునే ముందు, చిన్న వస్త్రం ధరించి, తైలంపూసుకుని చిందర వందరగా జుట్టుతో నలుగుపిండి, పీటా, వెదుక్కున్నట్లుగా కనబడే ఆనాటి వూరు, తలంటు ముగిసి, ముస్తాబై జుట్టు ఆరబెట్టుకుంటున్నట్లుగా వుంది. యీనాడు. ఆ వస్త్రాల వెనక, ఒంపులు, కండతిరుగుళ్ళు, ఎముక మెలికలు ఇప్పుడు మాయమైనాయి.

అవును, "మాయ". అతను చూడదల్చుకున్నది "మాయ" అనే వొక వ్యక్తి వాళ్ళ ఇల్లు అతని ఇంటి వెనకాల, దొడ్డివైపున వుండేది. రెండుమూడు జామిచెట్లు; పెద్ద చింతచెట్టు, కాస్త దూరంగా డజను తాడిచెట్లు వాటి మధ్యలో గొడ్లపాక, గడ్డివామి; అవతల పొలం. ఆ రెండిళ్ళకీ మధ్య ఇటికలగోడ అడ్డం, ఒకటి రెండు ఇటికలు ఎవరో వూడదీసి కంతచేశారు. ఆ కంతలోంచి "మాయని" చూసేవాడు. ఆమె అతన్ని చూసేది. అసలు పేరేమిటో తెలియదు. అందరూ "మాయ" అని పిలిచేవారు. అప్పుడతని వయస్సు పందొమ్మిది, ఆమెదీ అదే వయస్సు – లేక ఒకేడు చిన్నదేమో.

"మాయ" తల్లి తరచు వాళ్ళింటికి వొస్తూవుండేది – పాలు, పెరుగు, నెయ్యి, తీసుకుని అప్పుడప్పుడు తల్లితో తనూ వొస్తూండేది – మాట్లాడదు; సిగ్గు, భయం – వాటిమీద వొంతెన వేసినట్టు చిరునవ్వు అందమైన పెద్ద కళ్ళు, ఆమె అంతరంగం అంతా ఆ కళ్ళలోనే దర్శనం; వేరే దాపరికం లేదు. మెరుగెట్టిన రాగిలో కొత్త దనం జ్ఞప్తికి తెచ్చే శరీర ఛాయ; మధ్య పాపిడి – వొంకీలు లేని సాఫీజుట్టు. నుదుటిమీద మాత్రం వొద్దున విరిగిన కెరటానికి మల్లే, వొంగిపడిన వెండ్రుకల సముదాయం, గడ్డంపైన వొక నల్లటి మచ్చ.

ఆ నాడు నారాయణస్వామి వాటిని పరీక్షగా చూడలేదు. ఆ మచ్చ ఒక్కటి మాత్రం జ్ఞాపకముంది మిగతా శరీరం, అవయవాలూ, వ్యక్తి ఉనికి కొట్టుకునే జీవుడు – ఇవన్నీ అస్పష్టంగా, మేఘం పొరవెనక చందమామలా, క్షణం మెదిలి మాయమౌతాయి. యవ్వనంలో అందం చూడలేదు మనిషి; దాన్ని పరామర్శించి అందలి లయని పైకిలాగి, ఊహలో సుస్థిరంగా కూర్చోలేదు. కన్ను, ముక్కు, చెవి చిన్నప్పుడు విడివిడిగా, దేనికది పనిచేసి, తన ప్రత్యేక వునికిని ఋజువు చేసుకోవు. ఇంద్రియాలన్నీ మొత్తంగా విజృంభించి శరీరమై, దొరికిన అనుభవాన్ని తనలో కలిపేసుగుంటుంది యవ్వనం. సముద్రగర్భం కోటి గుఱ్ఱాల శక్తితో కదలి, ఒందేసి గుఱ్ఱాలను ఒక కెరటంగా పంపేస్తే, ఆ కెరటాలన్నీ ఒడ్డున స్వారీచేసి, ఒక పల్చటి, తెల్లపొరని ఇసుకమీద దిగవిడుస్తాయి. అంతటి శక్తి, ఇసుకలో కరిగిన ఆ నురుగు పొరగా అంతమొందుతుంది – అట్లాగే యువపాశం నడివయస్సుని బంధిస్తుంది.

ఇప్పుడు ఆ ఇల్లు అక్కడలేదు! దానిస్థానే, డాబాలేచింది. బైట పసుపు రంగు, వరండా నీలంరంగు – ఎవరో ఉద్యోగి వుంటున్నాడుట. ఆయన కాంప్ కెళ్ళాడు – అని అరుగుమీద పరున్న ముసలి నౌకరు చెప్పాడు దొడ్డివైపుకి వెళ్ళాడు. నారాయణస్వామి తలుపుతోశాడు. అది గడలతో కట్టిన గేటుతలుపు. ఒచ్చేసింది. నుయ్యివుంది. జామిచెట్టు లేదు. కంతగల ఇటుకల గోడలేదు. ద్రమ్ముమీద లేచి నిలబడి చూశాడు. దూరంగా పాకలో పిల్లలు ఆడుకుంటున్నారు. దూకి చూస్తే?

ధైర్యం చాల్లేదు. ముసలి నౌకరిని అడిగాడు. "మాయ" తాలూకు ఎవరన్నా వున్నారా అని. తెలీదని గాండ్రించి ఊసి మళ్ళా పరున్నాడు.

ఎవర్నడగాలి? పోస్టాఫీసు వాళ్ళకి తెలుస్తుందేమో! పోస్టాఫీసెక్కడ?

నాలుగైంది. వూళ్ళోకెళ్ళి కాస్త కాఫీ త్రాగి ఒచ్చాడు. వూళ్ళో పెద్దలకి తెలుస్తుందేమో! కాని ఏమని అడగడం? తనంతట తనే స్వయంగా ఆరా తియ్యాలి. అత్తవారి వూరు అక్కడికి మరో తొమ్మిది మైళ్ళుంది. రాత్రి బస్సులో వెళ్ళొచ్చు, లేకపోతే జట్కా చేయించుకుని వెళ్ళొచ్చు.

"మాయ"ని వూహించలేక పోతున్నాడు. ఆమెకి చెల్లెలో, అక్కో వుండాలి, ఒకటి రెండుమార్లు ఆమెని దొడ్లో చూసి "మాయ" అనుకున్నాడు. ఇంకా నయం పిలువలేదు. ఆ ఇంట్లో "మాయ" తాలూకు మొగవాళ్ళు ఎవ్వరూ వున్నట్లు తనకు తెలియదు. కిర్రుజోడేసుగుని, పాగా చుట్టి, పొలంలో వుండేవారేమో, అతనెప్పుడూ చూడలేదు.

సాయంత్రం, గోడకంతలో నుంచి మాయని చూసేవాడు. అతన్ని చూడ్డానికి తనూ గోడవతల తిరిగేది.

నాలుక బైటపెట్టి వెక్కిరించేవాడు. తనూ వెక్కిరించేది. ముక్కు కోసేస్తానని సంజ్ఞ చేసేవాడు, తనూ చేసేది. జామిపండ్లు కోసి తనవైపుకు గిరవాటెట్టేది.

"నీ పేరేమిటి దొంగపిల్లా?"

"నీ పేరేమిటి మాయస్వామా?" అని ఎదురు ప్రశ్న.

వాళ్లమ్మ పిలిస్తే వాళ్ళింటికి వెళ్ళాడు ఒక మారు. తివాచి పరిచి కూర్చోమంది తినేటందుకు ఏవో పెట్టింది.

"చూడండి ఎంత సిగ్గో మాయపిల్లకి. కాస్తంత దాహం తీసుకురావే మాయదారిపిల్లా. అందుకనేనండి, దానికి ఆ పేరు పెడతా" అంది వాళ్ళమ్మ. తను నవ్విన జ్ఞాపకం. మాయ తలుపు వెనక నిలబడింది సగం మొహం కనబడేటట్లు, ఆమె నుదిటిమీద కుంకుమ, జ్యోతిలా వెలిగింది. ఆ చీకటి గదిలో ఆమె భయం సిగ్గుగా మారి సౌందర్యంగా అంతమైంది.

బాగా జ్ఞాపకం.

ఆ సాయంత్రం వెన్నెల, చెట్లనీడల మధ్య దాగిలిమూత లాడుతోంది. దూరంగా పాకలో దూడలు పారావేస్తున్నాయి. చెట్లు ఆకులు వూపిరి బిగపట్టి చోద్యం చూస్తున్నాయి. సిగ్గువిడిచి సంధ్య కడసారి మేఘాన్ని తనతో లాక్కుపోయింది. "మాయ" దొడ్లోకొచ్చింది. ఆమెని వొంటిగా విడిచేసి, వాళ్ళంతా ఎక్కడికో వెళ్ళిపొయ్యారు చరచర మెట్లు దిగుతుంటే వొణీ అంచు, కాలికిందపడి, ఆమె గడ్డిలో పడిపోయింది. చివాలున గోడ దూకాడు నారాయణస్వామి. అంతకుముందే ఆమె లేచిపోయింది. ఆశ్చర్యంతో కళ్ళు పెద్దవి చేసింది. ఏదో పరిమళం అతన్ని చుట్టుముట్టింది. లోపలికి వెళ్ళబోయింది "మాయ" చెయ్యి పట్టుకున్నాడు. గాజు పలుక్కుమంది.

చెయ్యి విదిల్చింది.

"దెబ్బ తగిలిందా?"

లేదన్నట్లు తల పంకించింది.

నడుస్తూ పాక దాటారు. గడ్డివామి అంచున కూర్చున్నారు. గడ్డి పోచలు తీసి, తన కాలివేళ్ళ మధ్యగా పోనిస్తూంది. మాటల్లేవు. ఆమె మెడచుట్టూ చెయ్యి వెయ్యాలనుంది.

భయం సంకోచిస్తున్నాడు. మోకాళ్ళ మధ్య మొహం దాచి, వారగా ఒక కన్నుతో అతనివైపు చూస్తోంది. వోణి అంత అందంగా నడుంచుట్టు అమరడం అతను ఇదివరలో చూడలేదు. తుఫాను మేఘాల మధ్య అంగుళం మేర నీలి ఆకాశము కనిపించినట్లు ఆ మడతలోంచి, పొట్టమడత కనిపిస్తోంది... ఇంకా వొయ్యారంగా వొంకర తిరిగే శక్తి తెచ్చుకోలేని చర్మం.

మాట్లాడుతూంటే వినాలనుంది... ఆమె కంఠం

"తినేటందుకు ఏమీ లేదా?"

సమాధానం లేదు.

"మీ అమ్మావాళ్ళూ ఏరి?"

అల్లా దూరంగా వెళ్ళారన్నట్టుగా కంటిపాపని, తలని కదిపింది. చేతిని వాటితో లయ కలుపుతూ, ఏదో లాగుతోంది... వింత వాసన... దూడల పేడ, గడ్డిపూలు, తాటిపండు వాసన... కల్లు, కాలిన రోజా పుష్పం, చందమామ అవులించిన తుంపర పరిమళం... అందులో లీనమైపోయిన ఆమెలోని యవ్వనపు సముద్రగర్భంలోంచి పొడుచుకొచ్చిన కెరటంపై నురుగు పరిమళం... వుక్కిరి బిక్కిరి చేస్తున్నాయి.

ఆమె నడుంపై చెయ్యివేసి చక్కిలిగింత పెట్టాడు. ఆమె గడ్డి పోచలతో అతని చెవిని, మొహాన్ని రాసింది. దూరంగా పరిగెత్తుకుపోయింది. కూర్చుని అటూ ఇటూ చూశాడు. ఎక్కడా లేదు. ఇంట్లోకి వెళ్ళిపోయిందా? వెదుకుతూ పాకవైపుకొచ్చాడు. అక్కడ దూడలు, కింద గడ్డి, పేడ, మన్ను, పైన తాటాకుల మధ్య కంతల్లోంచి, కొత్త రూపాయిలా తీక్షణమైన వెన్నెల వెలుగు. దూడవెనక దాగి కూర్చుంది గడ్డిలో. ఆ మూల గోని సంచులు పేర్చి ఉన్నాయి. ఆమె చెయ్యి తగిలింది. వేళ్ళు బిగించింది, గోని సంచులమీద పడిపొయ్యాడు, ఆమెను తన కౌగిటిలోకి లాక్కుని. అంతా చీకటే - ఆమె కనిపించడం లేదు - తనకి తనే కనిపించడం లేదు. అతని కాలో, ఆమె చెయ్యో.... తెలీదు - ముందుకి లాగాడు. కంతలోంచి వెన్నెల. ఆమె గడ్డంపైని మచ్చని వెలిగించింది... కన్ను మూసిన చందమామలాగు కీచురాళ్ళు రొద నిలిపినప్పుడు ఆమె శ్వాస వినబడుతోంది. వెన్నెల కాంతి పక్కకి కదిలినప్పుడు, ఆమె పళ్ళ వరస తళుక్కుమంటోంది. ఆమె శరీరమంతా ఒక కన్నె మెరుస్తోంది. జడవూడి నిశీధిలా అతని మొహాన్ని కప్పి, సముద్ర గర్భంలోకి లాక్కుపోతోంది. యమపాశంవలె చుట్టి, వెన్నెల్లో బంగారు తీగలల్లే మెరుస్తోంది- ఊడిన జడ, శిలలా స్థనాలమధ్య నీడ.

* * * *

కాలానికి కదలిక తెలియదు. మళ్ళా కీచురాళ్ళు, పేడ పురుగుల సంచలనం, దూడ నోటినుండి చొంగకారేచప్పుడు, గొల్లభామలు తాటాకుల్ని మర్ధించే ధ్వనులు - ఇదంతా మాయ - ఆమె నిండుగా విప్పిన రెండు కళ్ళూ అతనెరిగిన యధార్థం, చూస్తుండగా ఆమె కళ్ళల్లో గుడ్లు పెద్దవయ్యాయి. నల్లపాప నిలిచిపోయింది... ఆమె చూపు స్తంభించిపోయింది. ఆమె చెయ్యి అతని మొహంమీద పడింది. నోరు నొక్కింది. దిగ్భ్రమ చెందాడు.

ఇదేమిటి నోరు నొక్కుతోంది!

భయమేసింది. అదేమిటి ఆమె కళ్ళు అలా నిలిచిపొయ్యాయి! కదలదు; మెదలదు; కళ్ళు పెద్దవి చేసి చూస్తోంది – బీభత్సంతో స్తంభించిన చూపుతో, కీచురాళ్ళ రొద నిలిచింది, దూడ కదలదు – గొల్లభామలు పవ్వళించాయి. మట్టి పురుగులు మెదలవు. చీకటి కన్ను మూసినట్లుగా – అంతా నిశ్చలం.

క్షణం, మరోక్షణం, ఎన్ని క్షణాలు అతనికి ఊపిరి ఆడదు గుండె కొట్టుకోదు, నోట మాటరాదు.

అమ్మయ్య అని "మాయ" నిట్టూర్చింది. లేచింది. తనూ లేచాడు.

"ఏమిటది?"

ఇంకా అతనికేసి వింతగా చూస్తోంది. అతని వక్షంపై తల ఆనించి ఏడ్చేస్తోంది.

"ఏమిటది?"

అతనికి అర్థం కావడంలేదు. మతి పోతోంది. ఆమె లేచింది, కళ్ళు తుడుచుకుంది.

"పాము."

"ఆ!"

"అవును. పడగెత్తి మీ తల దగ్గర – అల్లా కళ్ళు పెద్దవిచేసి చూశాను. పడగ దించి అల్లా వెళ్ళిపోయింది – నేనూ వెడుతున్నా" అనిలేచి నడుస్తోంది "మాయ" నారాయణ స్వామికి ముచ్చెమట్లు పోసేస్తున్నాయి. ఒక్క గంతులో పాకదాటి వెన్నెల్లో కొచ్చాడు. పాము అతన్ని తరుముకొస్తున్నట్లు.

"వెళ్ళిపోయింది, భయపడకండి" అంటూ మాయ ఇంట్లోకి వెళ్ళింది. బరువుగా అడుగులువేస్తూ గోడెక్కి, తన దొడ్లోకి వూడిపడ్డాడు. పాము పగ పడుతుందటగా. ఇంట్లో వాళ్ళతో చెప్పడానికి వీల్లేదు.

కాలేజి తెరవకుండానే, చదువుకోవాలన్న మిషమీద, మర్నాడు ఉదయమే వెళ్ళిపోయాడు నారాయణస్వామి.

ఆ అనుభవం జ్ఞప్తికొచ్చినప్పుడల్లా, అతని శరీరంలో ఏదో మార్పు జరిగేది – కొన్నాళ్ళవరకు. ఇప్పుడది పాతబడిపోయింది. "మాయ" ధైర్యమైన పిల్ల, తర్వాత, వొక ఏడాదికి ఆమెకి వివాహం జరిగిందని విన్నాడు. అతని తండ్రికి బదిలీ అయ్యింది. తానింతవరకూ ఆమెని చూళ్ళేదు.

ఇప్పుడు చూసి తీరాలి. ఎట్లా వుంటుంది? తనని గుర్తు పడుతుందా? పిల్లలెందరు? భర్త ఎవరు? చూడాలి. మళ్ళా దొడ్లోకి వెళ్ళి, ఆ డ్రమ్ము మీద ఎక్కి గోడదూకి ఆడుకుంటున్న పిల్లల దగ్గరికి చేరుకున్నాడు.

ఆమె వయస్సు తొమ్మిది – కుర్రాడు – వయస్సు ఏడు మరో అమ్మాయి – ఐదుంటాయా? ఇంకా ఎవరో పిల్లలు – పన్నెండు లోపల.

"నీ పేరేమిటి?" అని పెద్దమ్మాయిని అడిగాడు.

"భువనేశ్వరి".

"చదువుకుంటున్నావా?"

తల పంకిస్తుంది – సమాధానం చెప్పదు.

"ఐదు" అన్నాడు కుర్రాడు.

"నీ కేమవుతుంది?"

"అక్క"

"మరి యీ బుల్లెమ్మో?"

"చెల్లి"

ఈ ముగ్గురూ వొకతల్లి బిడ్డలే నని తెలుస్తూంది. అందరివీ పెద్ద కళ్ళు. వేషంలో అమర్చినట్లు కనబడే, సన్నటి కనుబొమ్మలు. ఆఖరమ్మాయి గడ్డంకింద మచ్చకూడా వుంది "మాయ" ఛాయలు వారి మొహాలలో మెదుల్తున్నాయి.

"మీ నాన్న కేం పని?"

మాట్లాడరు.

"మేం ఇంటికి పోతున్నాం. ఒస్తే రండహో" అంటూ నలుగురైదుగురు కదిలారు.

"మీ అమ్మ పేరేమిటి?"

ఆ ముగ్గురూ వొకరి మొహాలొకరు చూసుకుంటున్నారు. సిగ్గుపడుతున్నారు. పెద్దమ్మాయి, "అమ్మా" అని ఇంటివైపుకి తిరిగి కేక వేసింది. నారాయణస్వామికి భయమేసింది. ఎవరని అడిగితే ఏమిటి చెప్పడం? పరుగెత్తుకు పోవాలనుకుంది. వెంటబడి తరుమరుకదా! అతను బిత్తరపోయి చూస్తుండగానే వొకామె గుమ్మం దాటి మెట్టుమీద నిలబడింది. ఎఱ్ఱ చీర – కోలమొహం – కాస్తంత స్థూలకాయం, సవరాలతో అమర్చిన పెద్దకొప్పు – వయస్సు ముప్పైలోపు. ఆమె "మాయ" కాదు. ఆమె కళ్ళు పెద్దవే– మరీ పెద్దవికాదు. ఆమె మొహాన ఏ మచ్చాలేదు.

ఆమె అతన్ని చూడగానే, అడుగు వెనక్కివేసి తలుపు వెనక్కి వెళ్ళింది.

"గౌరమ్మా" అని కేకేసింది. లోపల్నుంచి వొక వృద్ధురాలు బైట కొచ్చింది. పిల్లలు ఆమె చుట్టూ చేరి ఏదో మాట్లాడుతున్నారు.

"ఎవరు నాయనా?" అంటోంది ముసిలామె.

"ఇక్కడ వెనక వొకామెవుండేది – మాకు పాలూ అవీ పోసేది – అమ్మకి బాగా స్నేహం – చాలా కాలం క్రితం లెండి – ఉందేమో చూసిపోదామని..."

ముసిలామె నవ్వుతోంది పళ్ళు లేవు. నోటి లోపల సంధ్యకాంతి.

"ఇట్లూరా చూపిస్తా" అంది. ఆమె వసారా వైపు నడుస్తోంది. తను వెనకాలే వెళ్ళాడు. మూలగా వొక గదిలోకి వెళ్ళింది. తనూ వెళ్ళి గుమ్మం దగ్గర నిలబడ్డాడు.

"ఇదే నయ్యా."

మంచం మీద వొకామె పరుంది. పల్లచటి మనిషి. దుప్పటి కప్పివుంది. ఆమె జుట్టంతా నెరిసిపోయింది. కండ్లకింద చర్మం, గదులు గదులుగా జారింది. ఆకులు, ముళ్ళు రాలిన తుమ్మ మ్రోడులా గుంది. ఆమె గడ్డంపై మచ్చలేదు – ఉన్నా అనేక మచ్చల మధ్య స్పష్టంగా కనబడడంలేదు. ఆమె దగ్గుతోంది. ముసలామె ఏదో మాట్లాడుతోంది.

నారాయణస్వామి బైటకు వొచ్చేశాడు.

"మా చినముత్తవ్వ" అంది పెద్దమ్మాయి.

అక్కడ వుండలేక పొయ్యాడు నారాయణస్వామి.

"వారిని కనుక్కో రాఘవయ్యా" అంటోంది ఆ పిల్లల తల్లి.

పాకలోంచి బైటకొచ్చాడు వృద్ధుడు రాఘవయ్య. అరవైపైమాట. మోకాళ్ళపైకి లాగి బిగించి కట్టాడు పంచి. కంబళీ పైన వేసుగున్నాడు. అతని వెనకాలే నడుస్తున్నాడు.

"నా కేమీ అక్కర్లేదు. ఇక్కడ చాలా కాలం క్రితం వొకామె పాలూ పెరుగూ పోస్తూ వుండేది. ఆమెకి మాయ అని ఒక కుమార్తె వుండేది. చూసిపోదామని...." అని చెప్తున్నాడు. రాఘవయ్య నవ్వుతున్నాడు.

"ముప్పై ఏళ్ళుగా వుంటున్నాడు - నే నెరుగుదును లెండి. ఆ గదిలో చూస్తిరే - ఆమె, మాయ అప్పగారు. మంచాన పడింది. మిమ్మల్ని ముంగల పలకరించి నామె మాయ కూతురు. ఆ ముగ్గురూ ఆమె సంతానం... మాయమ్మ మనుమలు, మనువ రాండ్రు..." నడుస్తున్నారు.

"మరి ఆమె ... ఆమె తల్లి?"

"దాని తల్లి కూచుంటుందా ఏం. ఏనాడో సచ్చి సొర్గాని కెళ్ళింది మరి. మాయ మనలోనే లేదుగా."

"అంటే".

"రెండు మూడేళ్ళుగా దేవుడిలో కలిసి పోయిందిగా."

"అయ్యో..."

"అంటే, భక్తిలో పడింది".

పూజలు, పునస్కారాలు - జపాలూ, తపాలూ, పెద్ద భక్తురాలుగా. మీరు పేరు వినలేదా?"

"లేదు."

"ఇంకా నయం. పై వూళ్ళనుంచి జనం దర్శనానికని ఇరగబడతారు. ఓయబ్బ ఒందలూ, వేలు - అమావాస్య ఒచ్చిందటే - ఇహ ఇసికేస్తే రాలని జనం. ఓ టెంకాయలు కొట్టడాలు, హారతు లివ్వడాలు పాదాలమీదపడి మొక్కడాలు..."

"నిజంగా? ఇప్పుడెక్కడుంది?"

"ఆవిడ పేరు వినలేదంటే, మీరుంటం ఎక్కడ అంట! ఊరవతల. మునసబు చందాలు పోగుజేసి మందిరం కట్టించాడు వూరవతల. అక్కడే వుంటుంది. ఏదో ధ్యానంతో వుంటుందట. మాట్లాడదు. అందరూ వెళ్ళడం, దర్శనం చేసుకుని మొక్కడం. ఆమె పాదానికున్న పసుపు పారాణ తీసుకుని బొట్టెట్టుగోటం, కొంత ఇళ్ళకి తీసుకెళ్ళడం...."

"మహత్తు ఏమన్నా వుందా?"

"లేకుంటే జనం ఇరగబడతారా? జబ్బులు నయ్యం అవుతాయంట. పిల్లలు లేని వారికి పిల్లలు పుడతారంట; ఆ పసుపు, కుంకుమ దగ్గరుంచుకుంటె, వొకటేమిటి... ఏది పడితే - అది" నడి వీధిలో కొచ్చారు. సాయంత్రం ఏడవుతోంది.

కొట్లల్లో దీపాలు పచ్చగా వెలుగుతున్నాయి. ఆబోతు చెత్తచదారం కెలుకుతోంది. పిచ్చివాడు చినిగిన గుడ్డలతో, గెంతుతూ, నవ్వుతూ, పదాలు పాడుతూ జనం వెంటపడుతున్నాడు. స్త్రీలు, పురుషులు గుంపులు గుంపులుగా నడుస్తున్నారు. తావిచెట్టు ఆకుల మధ్య పల్చటి చందమామ కన్ను మెదుపుతున్నాడు – దూరంగా బస్సు హారన్, జట్కాబండ్ల చక్రాల్లో కచ్రజొనిపి చేసే చప్పుళ్ళు, వొంతెన దిగువ రోడ్డు రోలరు – ఇన్ని ధ్వనులు చెలరేగినా, వొక నిశ్శబ్దమైన వాతావరణం ప్రబలడం గమనించాడు నారాయణ స్వామి.

"ఈ జనం అంతా అక్కడికే" అన్నాడు రాఘవయ్య.

"ఏమిటి విశేషం?"

"సాయంత్రం, ఏడు నుంచి, పదివరకూ దర్శనాలు".

నారాయణస్వామి మనసెలాగో అయింది. తానిదివరలో ఎరుగున్న అనుభవం కాదిది. ఆమెని చూడాలనీ వుందీ – చూస్తే తట్టుకోగలనా అనే సంశయమూ వుంది. యవ్వనంలో సౌందర్యం, నడి వయస్సులో కీర్తి, వార్ధక్యంలో ఆధ్యాత్మికానుభూతి కోరతాడు మనిషి అంటారు. కాని, తాను నడి వయస్సులో రెండు కళ్ళూ పెట్టి కూడా సౌందర్యం విడిచేసిన పొరలోంచి బైటపడలేదని గ్రహించడంలో కొంత కారుణ్యం వుంది.

రాఘవయ్య వెనకాలే వొస్తున్నాడు. అతనితో కలిసి నడవడం కోసం అడుగు మెల్లగా వేస్తున్నాడు. ఏదో అంటున్నాడు.

"ఆవిడ కళ్ళు మూసుకుని ప్రార్థిస్తుంది. మాట్లాడదు; అలా చెయ్యి ఇలా చెయ్యి అని చెప్పదు. తంత్రం మాయ, ఏమీ లేవు, భక్తులు తమంతతామే, తెలుసుకున్నారు, ఆమెదగ్గర వుండే ఆ పసుపు కుంకుమ పెట్టుకుంటే, కోరికలు తీరుతాయని".

నారాయణస్వామి కొందరు భక్తురాంగ్ర ఉదంతాలని స్మరించసాగాడు. 17 వ శతాబ్దిలో బహినాబాయి, 12 వ శతాబ్దిలో అక్కమహాదేవి వెలుగుని చూసిన భక్తురాంగ్రు, అక్క మహాదేవి దైవం చెన్న మల్లికార్జునుడు.

"అతడే నా భర్త, నా సౌందర్యమూర్తి.
కృశించి, హతమయ్యే లౌకిక భర్త.
నా కొద్దు; అతన్ని నిప్పులో వెయ్యి" అని చెప్పుగుందిట. ఎక్కడో చదివాడు. అవిలాలో థెరసా వొక పాశ్చాత్య దేశపు భక్తురాలు. ఇంకా గౌరీబాయి, 'రబా – ఆ' అఘోరమణిదేవి, కాశ్మీరంలో లల్లేశ్వరి, సుప్రియ... ఎందరెందరో, వారి జీవితాల్లో ఆధ్యాత్మిక పరిణామానికి కారణాలేవి?

"అదుగో వొచ్చేశాం. అదే మందిరం" అన్నాడు రాఘవయ్య.

జనం కిటకిటలాడుతున్నారు. వచ్చేవారు; వెళ్ళేవారు. ఒకటి రెండు అంగళ్ళముందు పిల్లలు ఏవో కొనుక్కుని తింటున్నారు. చాలా మంది స్త్రీలే... అన్ని తెగలవారూను, రాఘవయ్య దిగడ్డాడు. నారాయణస్వామి మెట్లెక్కాడు. చివరి మెట్టుమీద నిలిచిపొయ్యాడు. జనం లోపలికి నెట్టుతున్నారు. ముందుకు వొచ్చేశాడు. ఎందుకు చూడాలి? ఆమె అతన్ని గుర్తుపట్టదు. అతనికేసి చూడదు. తనెవరు? ఆమె ఎవరు? ఎవరో తపస్సుచేసి పరమాత్మలో ఐక్యం అయితే తనకి వొరిగిందేమిటి? అధ్యాత్మిక చింతన కూడా వొకరకం స్వార్థమే.

ఎప్పుడో చదివిన తరిగొండ వెంకమాంబ వుదంతం జ్ఞప్తికొస్తోంది. 19 వ శతాబ్దిలో వర్థిల్లిన భక్తురాలు. చిన్నప్పుడే వైధవ్యం ప్రాప్తించింది. ఆనాటి సంప్రదాయం, ఆచారం, జుట్టు తీసెయ్యాలని శాసించింది. ఆమె వల్ల కాదంది; తిరుగుబాటు చేసింది. అందమైన జుట్టు ఎందుకు తీసెయ్యాలి?

సౌందర్యం పట్ల ఆమెకి అంతటి మమకారం. పెద్దలంతా నచ్చ జెప్పిచూశారు; గురువులు ఆజ్ఞాపించారు; బహిష్కరించి, శిక్షిస్తామని బెదిరించారు. ఆఖరికి బలవంతాన ఆమె జుట్టు తీయించారు. నదిలో స్నానానికెళ్ళి ఇష్టదైవాన్ని కొల్చింది. దైవం సాక్షాత్కరించింది. నీళ్ళల్లోంచి బైటకురాగానే, నిగనిగలాడే జడతో ప్రత్యక్షమైందని - వొక కథచెప్తారు. అదీకథా నిజంగా జరిగిందా?

జనం తోసేస్తున్నారు. అందరి స్త్రీల మధ్య తనూ మరో పదిమంది పురుషులు - అతనికి సిగ్గేసింది. తోపుకి లొంగిపోయినట్లు, తననితాను దగా చేసుకుని లోపలికి చేరుకున్నాడు.

ఆమె గదిమధ్యలో వేదికపై ఆసీనురాలై వుంది. తెల్లటి చీర, తెల్లటి రెవిక, మధ్యపాపిడి - పూర్తిగా నెరిసిపోయిన జుట్టు, కనుబొమ్మల మధ్య అక్కడక్కడ తెల్ల వెంట్రుకలు - చెవికంతలో లవంగం.

నుదుటిమీద గీతలు. కండ్లకింద జారిన గదుల చర్మం; సృష్టివైచిత్రికి తలొగ్గినట్లు, కిందికి వొంపుతిరిగిన నోటి చివరలు; ఈమేనా తానెరిగిని "మాయ"? ఆనాడు ఆమె నడుం లొంగదీసుకొడానికి అరచెయ్యి చాచినప్పుడు భయంతో గుల్లలోపలికి వెళ్ళిన నత్తగుల్లలా, జారిపోయిన ఆ శరీరం, ఇదేనా? కంటిచూపుతో కామాన్ని బంధించివెయ్యగల ఆ మొహం ఇదేనా? ఏదో చల్లదనం అతనిలో ప్రవహించినట్లయింది - కనురెప్పల వెనుక వేగిరపడుతున్న వెలుగులో చల్లదనం - నక్షత్రాలని గుడారంగా వేసుగుని తలదాచుకొన్న కొండ శిఖరాన్ని పెనవేసుగున్న చల్లదనం.

సందేహం లేదు. ఆమే అదుగో గడ్డంపై, నోటికింద నల్లమచ్చ - వయస్సుతో పెద్దదై ప్రస్ఫుటమైంది.

ఇలాయిబుడ్లు, గాస్ దీపాలు, గాజుబుడ్లు, హారతులు వెలుగులో ఆమె మొహంలో ఎన్నెన్నో మొహాలు కనబడుతున్నాయి. ఆమె తల్లి మొహం, ఇందాక చూసిన కూతురు మొహం, అక్క మొహం, కూతురి కూతురు మొహం - ఎన్నో కళ్ళు - నాలుగుతరాల నేత్రాలు. జీవితం అల్లా కదిలిపోతోంది - తను మాత్రం, ప్రవాహానికి ఎదురుగా కొట్టుకుపోయ్యే పడవకి లంగరేసినట్లుగా ఆ కళ్ళ మధ్య చీకటి - ఆ క్షణం యమపాశం తెగి, తాను విముక్తుడయ్యాడు. సృష్టంతా, తనలోకి చూసుకునే ఒక బీటగా కనిపించి, మాయమైంది.

ఈ మార్పుకి ఆమె జీవితంలో కారణం వుండాలి. ఏం జరిగింది? ఎవరు చెప్తారు? బైట కొచ్చాడు. మెట్లమీద దూరంగా కూర్చున్నాడు. తన దగ్గరకొచ్చి మరొక వ్యక్తి కూర్చున్నాడు. అతని నీడ తన పాదాల మీద పడింది. రాఘవయ్య కాడు. రాఘవయ్య కనబడడు.

"ఇలా ఈమె ఎంతకాలం నుంచి వుందంటారు?"

ప్రక్కనున్న వ్యక్తి సమాధానం చెప్తున్నాడు.

"రెండు మూడు సంవత్సరాలనుంచి అంటున్నారు."

"అసలు ఈవిడ ఇలా ఎందుకు మారిందంటారు?" అని అడిగాడు నారాయణస్వామి.

"నాకు మాత్రం ఏం తెలుసు – వారూ వీరూ అంటున్నదే నేనూ అంటున్నాను. ఒకరాత్రి వెన్నెల్లో – మండువాలో తనూ, భర్తా చాపలమీద పరున్నారుట. మహా ప్రాణంటలెండి మొగుడంటె. బోలెడు మంది సంతానం. క్షణం వొదిలి వుండదుట. అలా పడుకుని ఉండగా, ఒక పాము చక్కావొచ్చి, భర్త తలముందు పడగెత్తిందిట. ఈమె చివాలున దాని నడుం పట్టుకుందిట. వెంటనే అది కాటేసింది. దానికి దొరికింది భర్త మెడ, తన చెయ్యికాదు, భర్త కెవ్వున కేకేశాడుట. ఆమెపట్టు వొదిలిందిట. పాము పరుగెత్తుకు పోయిందిట. తెల్లవార్లూ మందులు, మాకులు, మంత్రాలు, జపాలు, ఎన్నో ప్రయత్నించారుట. ఊళ్ళో మంత్రగాడు, కరిచిన పాముని తీసుకొస్తేనే నయంచెయ్యగల నన్నాడుట. పాము కోసం తెగ వెతికారుట. కనబళ్ళేదు. ఉదయానికి భర్త కళ్ళు మూశాడు. ఆ క్షణం నుండి ఆమె కళ్ళుమూతలుపడి మౌనంలో తపస్సులో పడిపోయిందిట."

నారాయణస్వామి లేచి గబగబ వీధిలోకి వొచ్చేశాడు. ముచ్చెమట్లు పోసేస్తున్నాయి. ఆనాడు పాకలో తానెరిగిని భయం ఆవహించింది. వేగంగా నడుస్తున్నాడు జనం పల్చబడ్డారు. ఒకటి రెండు జట్కా బళ్ళున్నాయి. అక్కడ గడ్డిలో కూర్చున్నాడు. ఆకాశంలోకి చూస్తున్నాడు. అతనికి ఆ అనుభవం కుతూహలాన్ని రేకెత్తించింది. కాని అర్థంకాలేదు. చేతిలోకి దొరికేట్లుంది. ఇసుక త్రాడులా విడిపోయింది. గుండెల లయ తప్పి మళ్ళా సర్దుకున్నట్లయింది. ఆమె తన భర్తను తనుగా వూహించుగుని ఆనందం పొందుతున్న సమయంలో, వెనక తనతో వుండగా జరిగిన సంఘటననే జరగడం చూసి, కోపంతో పాముని తాకిన ఫలితం, భర్త మరణం – తన మరణం. మతిపోయింది. మరో జగత్తులో ఏకాంతంగా జీవిస్తోంది.

ఈ పరామర్శ నిజమనుకోడానికి ఆధారంలేదు. ఆధారం దాక్కున్న చీకటిలోకంలోకి వెళ్ళగలిగే శక్తి అతనిలో లేదని తెలుసుకున్నాడు. ఆ జిజ్ఞాస అతనిలో విషాదాన్ని మరింత చిక్కబరిచింది.

జట్కా ఎవరిదో ఎదురుగా నిలబడింది. లేచాడు. అందులో తన భార్య, ఆమె దూరపుచుట్టం, ఆవిడ తమ్ముడు వున్నారు. ఇంటికెడదాం బండిలో ఎక్కమన్నారు. ఎక్కాడు. బండి వెడుతోంది.

ఆవిడ బంధువు అంటున్నాడు.

"అమ్మాయిని తీసుకొచ్చాం. ఏ పుట్టలో ఏ పాముందో ఈవిడ మహత్తు ఎట్లాంటిదో చూస్తే తప్పేముంది. ఆ కుంకుమ, పసుపు పెట్టుకుంటే సంతానం కలగొచ్చునన్నారు. ఏం వెలుగు, ఏం తేజస్సు.

అతనేమీ మాట్లాడలేదు.

"ఏం – నీకేం నమ్మకంలేదా?"

"ఏమో చెప్పలేమండీ. ఇట్లాంటి విషయాలపట్ల నమ్మకము కుదరాలంటే ఏదన్నా విశేషం జరగాలి; విశేషం జరిగితే కాని నమ్మకం కుదరదు" అన్నాడు నారాయణస్వామి. భార్య నవ్వింది. అతను నిట్టూర్చాడు. ఆ నిట్టూర్పు, విశ్వమంతటా వ్యాపింపజెయ్యాలన్నా బరువుగా.

రచనా కాలం : 1963, అక్టోబరు 4 నుండి
ప్రచురణ : 1964 – యువ సంక్రాంతి సంచిక